



mane axioma allegatum a Glossa in c. *Inter corporalia* §. « Non invenitur de translat episc. Concessum intelligitur; quod expresse non prohibetur, » arg. can. *Jam nunc*. caus. 28. q. 1, et c. 1. *de Procurat.* in 6.

Nec obstat c. 11. h. t. ubi papa ait, « ne deterius contingat, tolerari posse, » quod mutuo consensu dissolvantur; quo dicendi modo satis indicat, id saltem licitum esse, arg. c. *Cum jam dudum*. 18, *de Præb.* Præsertim, quia ibidem etiam vult, quod « prius commonendi sint, et omnibus modis inducendi, ut præstitam fidem observent. » Resp. enim, papam ibi ita locutum fuisse ad tollendam speciem mali, ac vitandum scandalum plebis arbitrantis, mutuo consensu resiliens sponsos, fidem datam, et juramentum violare, prout ibidem observat Abbas, Innocentius, et alii communiter. Firmatur responsio ex hoc ipso c. 11. h. t. ubi papa dicit, tolerari posse talem dissolutionem sponsalium « ad instar eorum, qui societatem interpositione fidei contrahunt, et postea eandem sibi remittunt; » atqui contractus societatis non tantum valide, sed etiam licite mutuo consensu solvi potest: ergo.

206. *Dummodo talis consensus sit liber a fraude, dolo, et metu gravi incusso.* — Resp. III. Ad hoc, ut sponsalia mutuo consensu dissolvantur, debet consensus ex utraque parte esse liber a fraude, dolo, et metu gravi injuste incusso; secus dissolutio valida non erit. Castro Palao, *de Sponsal.* disp. 1, punc. 17, n. 2; Sanch., loc. cit., n. 3; Bosco, loc. cit., n. 7; Sporer, in *Theolog. Sacrament.* p. 4, cap. 1, sect. 2, n. 236; Pirhing, h. t., n. 41. cum communi. Ratio est; quia remissio hujus, et cujusvis juris est quedam species donationis, quæ debet esse libera.

207. *Doctrina practica.* — Infertur, illum minime tutum esse in conscientia, qui, ut sponsa remissionem obtineat, v. g. vel magnum terrorem incutit, dicendo: « Nisi me dimittas, et si te ducere debebo, dire te tractabo; ut mancipium te habebō, nullum amorem, nec unquam serenum vultum exhibebo, etc. » vel si eam dolose, et fraudulenter decipit dicendo v. g. se noc aut illo morbo, aut defectu laborare: se patrimonio privatam fuisse; se officium illud, ob quod illa spondebat, amplius acquirere non posse, etc.

208. *An requiratur auctoritas judicis?* — Resp. IV. Quamvis ad dissolvenda mutuo consensu sponsalia de jure non requiratur

auctoritas judicis (nullibi enim in jure requiritur) nihilominus, ut cum aliis bene advertit Layman, lib. I, tract. X, p. 1, cap. 11, n. 1, ad finem; multarum ecclesiarum consuetudo est, ut sponsalia publica coram parrocho celebrata, non dissolvantur, nisi causa prius per episcopum cognita, idque ne lites, et controversiæ inter partes emergant; dum una pars objicere posset, se non libere, sed fraude deceptam, aut metu injuste incusso adactam ad dissolutionem consensisse. Imo in variis diocesisibus, ut Frisingensi expresse cautum habetur in *Rituale*. cap. ix, *membro I*, § 7, n. 3, ut non tantum sponsalia coram parrocho publice contracta, sed etiam contracta secreto quidem, sed postea evulgata, non nisi auctoritate publica per officialem solvantur; de quo nisi authenticis litteris doceant sponsi, ad nova sponsalia cum alio vel alia, contrahenda non admittuntur.

209. *Discessus unius a sponsalibus sive justus, sive injustus, præbet etiam alteri causam discedendi.* — Quæritur III. An, et quando recessus, seu discessus unius a sponsalibus præbeat alteri causam recedendi ab iisdem, ac eadem dissolvendi? Resp. Quando una pars a sponsalibus sive juste, sive injuste recedit, etiam altera pars recedere potest. Tambur., tr. III, cap. v, § 1, n. 2; Sporer, in *Theolog. Sacrament.*, p. IV, cap. 1, sect. 2, n. 237, cum communi. Ratio patet, quia si una pars juste recedit, jam hoc ipso solvit sponsalia, et tribuit alteri parti potestatem pariter recedendi, vel potius ipso facto liberat eam ab onere et obligatione eidem nubendi: si vero injuste recedit, procedit illud vulgatum: « Frangenti fidem, fides frangatur eidem, » arg. l. qui fidem, 16. *de Transact.* cum concord. quod procedit, etsi quis fidem suam juramento firmarit, Barbosa, *de Axiomat. Jur. v. Fides*, n. 10; Tuschus, *Litt. F. Concl.* 337, n. 3. per jura supra n. 203, allegata.

210. *Quamvis, si alter injuste recedat, eum dimittere non teneatur.* — Quod autem pars innocens discedere non teneatur, sed injuste resiliens tenere possit obligatum, ita ut hic teneatur eidem volenti adhuc nubere, tenent doctores citati, cum communi et certa. Ratio est: tum quia peccata suos auctores tenere debent, c. *Quæsiisti. De his, quæ fiunt a major. part. cap.* Tum quia « nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest, » l. *Non fraudantur.* ff. *de Reg. jur.*

211. *Potest unus sponsorum tacite vel expresse recedere.* — Cæterum potest quis expresse, et implicate, seu expresse, et tacite recedere a sponsalibus. *Explicite* recedit, quando verbis expressis asserit, nolle se amplius huic nubere, aut fidem sponsalium servare. *Implicite* vero, quando ita se gerit, aut tale quid agit, quod ipso facto sponsalia, aut matrimonium recusare merito censeatur: utroque in casu potest relictus quoque, si vult, sponsalia solvere, vel, si alter injuste recessit, eum obligatum tenere, juxta dicta. Porro implicite, tacite, aut interpretative quis recedit in plerisque causis sequentibus, præsertim vero « per dilationem nimiam, » aut « profectionem in regionem aliam; » de quibus statim infra.

212. *Solvuntur etiam sponsalia, si unus sponsorum sine licentia alterius discedit.* — Quæritur IV. An, et quando per absentiam sponsi dissolvantur sponsalia? Resp. I. Quando sponsus absque licentia sponsæ in aliam terram animo non amplius redeundi se confert, solvantur sponsalia ex parte alterius. Bosco, in *Theolog. Sacrament.* p. 5, disp. 44, sect. 2, concl. 9; Sanchez, lib. 1, disp. 54, n. 6; Castro Palao, *de Sponsal.*; Barbosa et canonistæ communiter in c. *De illis*, h. t. ibi: « De illis autem qui præstito juramento promittunt, se mulieres ducturos, et postea eis incognitis dimittunt terram, se ad partes alias transferentes, hoc tibi volumus innotescere; quod liberum erit mulieribus ipsis (si non amplius in facto processum) se ad alia vota transferre. » Ratio est, quia talis ita discedens censetur renuntiare juri suo.

213. *Et diutius abest.* — Resp. II. Etiam tunc solvantur sponsalia, quandoquidem non cum animo emanendi, sed tamen sine spe brevi redeundi in aliam terram discedit. Doctores citati, cum communi aliorum, arg. cit. c. *De illis*. §, h. t. Ratio est, tum in præcedenti conclusione allegata: tum quia æquum non est, quod sponsa tam longum ac incertum teneatur expectare reditum sponsi cum periculo amittendi alias commodas nuptias, et propriæ incontinentiæ; præsertim, cum ad id, ut supponitur, se non obligarit.

214. *Etiamsi ex causa utili, vel necessaria absit.* — Nec limitanda est conclusio in casu, quo sponsus ex causa necessaria cogitur diutius abesse, vel ex causa voluntaria, utili tamen, diutius abest (prout plures doctores

limitant, arg. l. *Sæpe*. ff. *de Sponsal.*) eo quod dispositio juris canonici cit. c. *De illis*, §, h. t. illimitate, ac universaliter loquatur, consequenter illimitate intelligenda veniat, arg. c. *Quia circa*. 22, *de Privileg.* præsertim cum etiam de his casibus militent rationes conclusionis n. præced. positæ: quibus accedit, quod in tali casu videatur intervenire notabilis mutatio, ob quam etiam sine culpa unius emergentem ex parte alterius solvantur sponsalia per dicenda infra n. 255, et seqq.

215. *Solvuntur instantiæ ex jure civili.* — Objicies varias leges civiles, in quibus certum annorum spatium determinatur, quod sponsi invicem expectare tenentur, ut l. II, c. *de Sponsalibus*, ubi statuitur, sponsum absentem intra eandem provinciam biennio esse expectandum, l. 2, vero *de Repudiis*, sancitur, esse triennium expectandum, si extra provinciam abest, et l. *Sæpe*. 17, *de Sponsal.* decernitur; adhuc diutius expectandum esse, si unus ex sponsis ob causam necessariam abest, ibi: « Sæpe justæ ac necessariæ causæ non solum annum, vel biennium, sed etiam triennium, et quadriennium, et ulterius trahunt sponsalia, veluti valetudo sponsi, sponsæve, vel mores parentum, aut capitalia crimina, aut longiores peregrinationes, quæ ex necessitate fiunt. » Ad has leges varie respondent doctores, aliis dicentibus, esse illas correctas a jure canonico c. §, h. t. aliis vero volentibus, eas etiamnum vigere, et observandas esse, ut videre est apud Sanchez, et alios n. 212, citatos. Sed aliter resp. citatas leges ad præsens minime esse attendendas. Ratio est, quia prædictæ leges præfatum tempus solummodo ad hoc determinant, ut sponsa possit dissolvere sponsalia, « retentis arribus, et donatis ob nuptias: » hæc enim si retinere non volebat, poterat quivis sponsorum, quovis die, et tempore, pro libitu, soloque dissensu suo sponsalia contracta iterum solvere per leges n. 190, citatas; cum vero hæc lex per canones sit sublata, priores vero non loquantur de casu nostro, minime attendendæ erunt hæc leges, ita loc. cit., cum aliis Castro Palao. Quantum autem tempus requiratur, ut sponsa dissolvere queat sponsalia, relinquendum videtur arbitrio judicis, uti cum aliis notat, et in praxi observari asserit Sporer, loc. cit. n. 244, ubi tamen etiam observandum, quod sponsus, si est in propinquo, requiri et admo-

neri debeat, ut intra certum tempus nubat. Sanchez, loc. cit. n. 11.

216 et 217. *Sponsalia possunt contrahi cum præfixione termini ad differendam, et ad extinguendam obligationem.* — Quæritur V. An, et quando per nimiam dilationem dissolvantur sponsalia? Ante responsionem notandum, quantum ad circumstantiam temporis varie posse contrahi sponsalia. I. Absque determinatione certi temporis ea adimplendi. II. Cum præfixione certi temporis aut termini, quod rursus duplici modo contingere potest. Primo modo potest præfigi terminus non ad finiendam, sed tantum ad differendam obligationem contrahendi matrimonium, ita ut usque ad illum terminum nulla pars obligetur, nec cogi valeat ad nubendum alteri; bene autem eo elapso, consequenter per lapsum hujus termini non finiatur, sed potius firmetur, et absoluta evadat obligatio nubendi; eo fere modo, quo quis alteri dat mutuum certo termino ad solvendum præfixo; hujusmodi enim terminus minime apponitur ad finiendam, sed ad differendam obligationem solvendi, ita ut intra illum solvere non teneatur, bene tamen illo elapso; consequenter per lapsum talis temporis non extinguatur, sed firmetur, et absoluta evadat obligatio solvendi, et exinde ad id cogi valeat, arg. l. *Continuus*. § secundo, ff. *de Verb. obligat.* et l. *Celsus*. 23, § 1, ff. *de Receptis, qui Arbit.*

Altero modo potest præfigi terminus ad finiendam, seu extinguendam obligationem matrimonium amplius contrahendi, ita nempe, ut si usque ad illud tempus non contrahatur matrimonium, quævis pars ex sponsis ab obligatione sit libera. Et de hac termini præfixione loquitur c. *Sicut*. 22, h. t. et l. *Fidejussor*. § fin. ff. *Mandati*. Exemplum est in obligatione horarum canonicarum, solvendi vota temporanea, etc., obligatio quippe recitandi horas canonicas finitur cum ipso die, sive culpabiliter, sive inculpabiliter omittantur; ut proin quivis dies censeatur præfixus ad finiendam obligationem. H. N.

218. *Quando sponsalia fiunt absque præfixo termino, quid juris?* — Resp. I. Si sponsalia absque termini præfixione contracta sunt, et una pars adimplere illa velit, ac instet, altera vero eadem hic et nunc adimplere recuset, et sine legitima causa differat, potest pars adimplerem volens statim resi-

lire. Patet conclusio ex dictis a. n. 143, et seqq. ubi probavimus, sponsalia ita contracta statim obligare; consequenter si obligationi huic satisfacere sine legitima causa recusat unus sponsorum, censetur resilire, et hoc ipso etiam alteri præbere facultatem resiliendi, vide dicta a. n. 143.

219. *Si præfigitur terminus ad differendam obligationem non solvuntur illo elapso.* — Resp. II. Quando terminus præfigitur primo modo, tunc neququam solvi possunt sponsalia ex eo, quod intra illum terminum matrimonium contractum non sit, sed manet obligatio, sive dein culpabiliter, sive inculpabiliter matrimonium secutum non fuerit. Bosco, in *Theolog. Sacrament.* p. V, disp. 11, sect. 2, conclus. 2, n. 52; Sanchez, lib. I, disp. 5; Abbas et Canonistæ alii in c. *Sicut*. 22, h. t. cum communi, et certa aliorum, arg. l. *Continuus*. § secundo, ff. *de Verb. obligat.* et l. *Celsus*. 23, ff. *de Recept. qui arbit.* Ratio est, quia, uti in dicta l. *Celsus*, per hujusmodi præfixionem termini duplex consurgit obligatio, una absolute contrahendi, altera tali tempore contrahendi, ita ut si tali tempore non contrahat, ille, per quem stetit, teneatur nihilominus primo opportuno tempore adhuc contrahere; cum cessante obligatione tali tempore contrahendi non cesset obligatio altera, absolute nempe nubendi, quæ juxta dicta n. 143, stringit, quamprimum fieri potest.

220. *Bene vero si ad extinguendam apponatur.* — Resp. III. Si secundo modo præfigitur terminus, et termino præfixo matrimonium non contrahitur, solvuntur sponsalia, et tollitur obligatio ex parte utriusque, sive culpabiliter, sive inculpabiliter ex parte unius, vel utriusque contractus matrimonii non sequatur. Bosco, loc. cit. n. 52; Dicastillo, et alii. Est tamen ex parte contra Sanchez, lib. I, disp. 53, n. 6, et alios volentes, si ex culpa tantum unius venit, quod matrimonium non sequatur; altera vero pars ad nubendum parata fuisset, tolli obligationem præcise ex parte innocentis, non autem nuncientis. In quo consentit Layman, lib. V, tract. X, p. I, cap. II, n. 16. Item docet Sanchez, loc. cit. n. 7, ex nulla parte tolli obligationem, etsi stet per unum, quominus matrimonium contrahatur, si hic sine culpa est; in quo tamen Layman, ac alii dissentiant.

221. *Solvitur instantia.* — Probatur contra conclusio universaliter ex cit. c. *Sicut*. 22, h. t. et l. *Fidejussor*, § fin. ff. *Mandati*.

Ratio est, quia « contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur » c. *Contractus*, 6, de *Reg. jur.* in 6, et l. 23, ff. *de Reg. jur.* consequenter; cum, uti supponitur, contrahentes expresse convenerint, quod si usque ad certum terminum, matrimonium non sequatur, utraque pars maneat libera ab obligatione, sic erit, etsi ex causa et culpa unius venerit, quominus matrimonium sequeretur, arg. cit. c. *Contractus*, 23, ff. *de Reg. jur.*

222. *Tempus non currit impedito.* — Nec dicas cum Sanchez, loc. cit.: Nemo debet ex malitia sua commodum reportare, c. *Sedes*, et c. *Plerumque*, de *Rescript.* ergo saltem ille non liberatur ab obligatione, qui ex gravi culpa sua matrimonium impedit. Resp. enim Ant. verum esse, nisi ex ipsa natura certæ obligationis, aut vi conventionis specialis aliud permittatur, uti in præsentia. Et patet a pari, v. g. in horis canonicis, quas licet aliquis malitiose aliquo die omittat, non teneatur altero die obligationem præteritæ diei resarcire, et horas bis recitare, etsi forsitan ex malitiosa sua omissione commodum reportarit. Accedit, quod talis præter peccatum mortale teneatur resarcire damnum alteri parti exinde secutum; consequenter commodum magnum reportare non videatur, uti bene observat Bosco, loc. cit. n. 54.

223. *Per professionem religiosam solvuntur sponsalia.* — Objicies regulam 41, juris in 6. « Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerit faciendum; » ergo saltem tunc non solvuntur sponsalia cum secundi modi præfixo termino contracta, quando alteruter ad nubendum præfixo termino paratus, fuit legitime impeditus; præsertim cum universaliter loquendo tempus non currat legitime impedito: arg. c. *Quia diversitatem* 6, de *Concess. præb.* et l. 1, § fin. c. *de Annal. præscript.* Resp. regulam, et jura allegata procedere de casu, quo tempus aliquod a jure est præfixum, pœnaque juris, facultative, aut alterius privatio per legem decreta est; non item si ex privata contrahentium voluntate, ac conventionem; ex hac enim contractus legem accipiunt etiam contra juris dispositionem, arg. cit. l. *Contractus*, 24, ff. *de Reg. jur.* ibi: « Contractus quidam, dolum malum duntaxat recipiunt; quidam dolum, et culpam; dolum tantum, depositum, et precarium; dolum, et culpam, mandatum, commodatum, venditum etc., sed hæc ita,

nisi nominatim convenit, vel plus, vel minus in singulis contractibus; nam hoc servabitur, quod initio convenit; legem enim contractus dedit. » Hinc ut bene advertit Layman, loc. cit. frequenter contingit, contractus ex conditione fieri, ut nisi certo tempore perficiatur, nullus sit; etsi neutrius culpa intervenerit.

224. *Nisi fiat in fraudem ac injustum alterius detrimentum, quod aliter quam per matrimonium reparari non potest.* — Quæritur VI. An, et quomodo sponsalia solvantur per ingressum in religionem? Resp. I. Per ingressum in religionem professione secuta solvi sponsalia, certum est; Omnes. Ratio patet; quia per professionem religiosam solvitur etiam ipsum matrimonium ratum, c. *ex publico*, 7, de *Convers. conjug.* ergo multo magis sponsalia de futuro.

225. *Per solum ingressum in religionem, professione non secuta, solvuntur sponsalia ex parte manentis in sæculo.* — Limitatur tamen conclusio in casu, quo quis ingrederetur ac profiteretur in fraudem, et damnum alterius, puellæ v. g. prius jam sub spe matrimonii violatæ, vel etiam imprægnatæ, quod damnum aliter, quam per matrimonium subsequens reparari non potest, Sporer, in *Theolog. Sacram.* p. IV, cap. I, sect. 2, n. 245; Sanchez, lib. I, disp. 44, n. 3, citans alios. Ratio est, quia omne etiam solemne votum, ac juramentum de re illicita est nullum, nullamque parit obligationem, arg. c. *Quanto*, de *Jurejur.* et c. *Non est*, de *Reg. jur.* in 6, ibi: « Non est obligatorum contra bonos mores præstitum juramentum: » atqui in tali casu professio tanquam votum esset de re illicita; cum ex justitia ad damnum resarciendum obligatus, religionem ingredi et profiteri licite non possit, si post ingressum, aut professionem damnum resarciri non amplius potest, per ea, quæ diximus lib. III, tit. XXXI, de *Regul.* § 3, n. 72 et 73, et magis adhuc dicetur infra: ergo. Accedit, quod talis professio etiam sit nulla ex defectu acceptationis. Constat enim ex dictis lib. III, tit. XXXI, de *Regul.* n. 167, ad valorem professionis necessariam esse acceptationem ex parte religionis: hæc autem illicitam professionem acceptare non potest, nec acceptare censetur, cum nullus illicite agere præsumatur, nisi probetur, arg. c. *fin. de Præsumpt.* Hinc, si quis ita fraudulenter ingrederetur religionem, celans grave alterius damnum, non nisi per matri-